OMAGIEREA MUZICIANULUI PAUL CONSTANTINESCU

Vasile Vasile

În încheierea unui studiu al Ralucăi Voicu Arnăuţoiu - citat de muzicologul Octavian Lazăr Cosma şi apreciat ca atare[1] - se aduc în discuţie „biografiile paralele" ale lui Paul Constantinescu: cele din volumele de istoria muzicii – „mărturie a unui destin creator luminos şi puternic şi cea din copertele dosarului (de la CNSAS, investigat cu acribie de autoare şi punând sub lupă documente importante pentru luminarea multor aspecte din viaţa muzicianului – nota îmi aparţine), mărturii dramatice ale luptei unui destin oprimat de comandamentele politice"[2].

Apare mai mult decât meritoriu faptul că **în preajma semicentenarului morţii compozitorului se poate discuta despre o adevărată „concurenţă" în relevarea unor aspecte inedite ale biografiei şi activităţii ilustrului muzician,** căruia i-a fost dedicată, cu aproape o jumătate de secol în urmă, o excepţională monografie semnată de neobositul muzicolog Vasile Tomescu[3].

Recentele iniţiative ploieştene de punere în lumină a activităţii şi dimensiunii compozitorului sunt cu atât mai lăudabile, cu cât sunt susţinute de foruri locale, de instituţii ce poartă numele muzicianului, într-un climat în care semicentenarul morţii lui Constantin Brăiloiu şi George Breazul, sau centenarul naşterii lui Gheorghe Ciobanu - pentru a nu cita decât aceste exemple - au trecut neobservate chiar şi pentru instituţiile din Capitală, pe care cei trei muzicieni le-au onorat o viaţă întreagă, contribuind la prestigiul lor naţional şi internaţional.

Semicentenarul morţii lui Paul Constantinescu descins din oraşul considerat „al aurului negru", **a fost pregătit de apariţia a două cărţi, una consacrată materialelor muzicologice şi autobiografice** semnate de autorul *Oratoriilor bizantine*, prima realizată de Sanda Hîrlav – Maistorovici[4], cea care ne pregăteşte un necesar catalog al creaţiei autorului celei mai importante dintre versiunile corale ale *Mioriţei* şi alta a preotului Stelian Ionaşcu, ce şi-a propus analiza creaţiei religioase a muzicianului[5].

Festivităţile consacrate împlinirii unui secol de la naşterea lui Paul Constantinescu au fost marcate şi prin extinderea cuvântului

scris, graţie unui împătimit de istoria muzicii prahovene şi de personalitatea complexă a muzicianului, la omagierea şi valorizarea căruia a participat şi participă în continuare, în pofida faptului că a depăşit respectabila vârstă de 80 de ani, contribuind la perpetuarea memoriei muzicianului, prin organizarea casei memoriale de la Ploieşti – gazdă a unor prestigioase manifestări culturale – şi prin gestionarea unor activităţi de promovare a creaţiei sale, a sărbătoririi centenarului, prin programarea lucrărilor sale în manifestări concertistice etc. Am numit pe veteranul mişcării artistice ploieştene Alexandru Bădulescu. Este vorba despre volumul intitulat Paul Constantinescu – *Corespondenţă şi alte documente*, ediţie îngrijită, adnotată şi comentată, studiu introductiv de Al. I. Bădulescu şi Nicolae Dumitrescu, cuvânt înainte: Viorel Cosma, Ploieşti, Editura Karta – Graphic, iunie 2009.

Realizatoarea celeilalte cărţi intitulată *Paul Constantinescu – Corespondenţă, scrisori şi portrete, cuvânt înainte, notă asupra ediţiei, transcrierea textelor, note şi comentarii:* Sanda Hîrlav – Maistorovici, Bucureşti, Editura muzicală, 2009 – pianista Sanda Hîrlav – Maistorovici - este cadru didactic la Universitatea Naţională de Muzică din Bucureşti – militând în acelaşi front, pentru promovarea în viaţa muzicală în Capitală şi în oraşul natal al muzicianului a creaţiei lui Paul Constantinescu, prin conferinţe, concerte, comunicări ştiinţifice şi editarea unor lucrări ale muzicianului ploieştean[6], sau prin îngrijirea unui recent CD cuprinzând 15 lucrări pentru pian ale muzicianului, interpretate de propriii discipoli: Popescu L, Ioniţă F, Enea I, Mihai S[7].

Cele două lucrări omagiale, apărute în anul centenarului, ilustrează relaţiile muzicianului cu **viaţa muzicală a oraşului lui I. L. Caragiale, Geo Bogza, Toma Caragiu, Nichita Stănescu, Ion Baciu**, **Ion Cristu Danielescu, Emilia Comişel, Gheorghe C. Ionescu, Gheorghe Comişel,** şi în apropierea căruia îşi doarme somnul de veci **Marţian Negrea**.

La Ploieşti, şi-a desfăşurat activitatea **Ioniţă Stoicescu – Logofeţelul**, de ale cărei „avantagii" se pare că a beneficiat însuşi viitorul autor al operei comice *O noapte furtunoasă* şi în unele dintre bisericile oraşului şi în mod sigur în mănăstirile învecinate, Roşioara, Suzana, Zamfira, a răsunat glasul „finului Pepelei, cel isteţ ca un proverb" - Anton Pann. Autorul *Bazului teoretic şi practic al muzicii bisericeşti* a dorit să-şi doarmă somnul de veci la mănăstirea Roşioara, unde văduva Tinca ar fi urmat să îmbrace haina monahală.

Şcoala lui Ioniţă, cu toate avatarurile unei asemenea instituţii, va crea un climat favorabil dezvoltării unei vieţi muzicale, în care va

creşte însuşi tânărul „şcoler” al Liceului *Sfântul Petru şi Pavel* – Paul Constantinescu.

Viitorul compozitor va fi atras nu numai de formaţiile instrumentale ale urbei, aflate în expansiune muzicală, dar şi **de intonaţiile bizantine** ce răsunau în mănăstirile Ghighiu, Târguşor, Zamfira, Sinaia şi în unele biserici ale oraşului, aspecte asupra cărora Al. Bădulescu şi N. Dumbravă se aplecaseră într-o lucrare anterioară, din 2008[8].

Am făcut referiri la aceste momente marcante din istoria vieţii muzicale a urbei din care descinde Paul Constantinescu, deoarece înclin să cred că autorul celor două celebre oratorii - de Crăciun – *Naşterea Domnului* - şi de Paşti – *Patimile şi Învierea Domnului* – **deprinsese la Ploieşti, încă în timpul studiilor, buchiile psaltichiei şi sonorităţile muzicii de strană**, pe care le va considera printre elementele definitorii ale spiritualităţii româneşti. Numai un climat viu al sonorităţilor bizantine au putut avea o influenţă aşa de puternică asupra tânărului, care depăşeşte faza intuirii expresivităţii acestora, întâlnită la George Enescu[9], trecând la studierea ei sistematică. Într-o scrisoare adresată în 1928, lui George Breazul, el preciza: „Am simţit de multe ori nevoia de a cunoaşte muzica noastră bisericească, «psaltikia» şi chiar am studiat-o până la un punct, după un tratat de Nifon Ploieşteanul, altul de Popescu – Pasărea şi unul vechi(u) de Anton Pann...”

După absolvirea Conservatorului din Bucureşti tânărul muzician audiază cursurile de bizantinologie ale lui Egon Wellesz, la Viena, unde – aşa cum însuşi declară – „am reuşit să mă cert cu diferite soiuri de profesori cu pretenţii de a scoate din mine un demn cirac al domeniilor lor de compoziţie”.

Într-un interviu din anul 1943 autorul *Oratoriului bizantin de Crăciun* declara: „Am căutat muzica psaltică, la început muzica bisericească a secolelor XVIII şi XIX. După aceea am trecut înapoi la muzica bizantină lucrată după documente din secolul XIII”. Într-un interviu ulterior se va referi la notaţia bizantină despre care spune că „este extrem de interesantă. Am studiat-o îndelung. Ea deschide noi perspective gândirii şi aduce o nouă sistematizare muzicală, în ceea ce priveşte combinaţiile modale”. Documentele restituite de lucrările în discuţie aduc argumente suplimentare în sprijinul acestei ipoteze privind cunoaşterea din perioada ploieşteană, de către tânărul muzician a unor elemente ale muzicii bizantine, al căror admirator şi explorator va rămâne toată viaţa.

Numai aşa se poate explica **preferinţa compozitorului pentru substanţa melodică de sorginte bizantină,** care-i

guvernează creaţia: *Două studii în stil bizantin* (1929 – Ploieşti, când nu era încă student la Conservator), urmate de canonul *Aliluia*, de fuga la 2 voci *Bogaţii au sărăcit...*, de un heruvic şi un chinonic (toate datate 1930), urmate de *Liturghia psaltică* (1935), de *Variaţiunile libere asupra unei melodii bizantine din sec. XIII* (1939), de *Sonata bizantină* (1940) şi apoi depăşirea momentului ce a urmat presupusei distrugeri a primei versiuni a celui dintâi dintre oratorii şi înlocuirea, într-un timp record, a întregii substanţe melodice din secolele XIII - XIV, cu una neagreată, dacă nu cumva chiar dispreţuită de I. D. Petrescu, aparţinând eminenţilor psalţi români ai secolului al XIX – lea, **Macarie Protopsaltul, Anton Pann şi Dimitrie Suceveanu**.

Recent preotul Stelian Ionaşcu a semnalat existenţa variantei iniţiale a Oratoriului de Paşti – *Patimile şi Învierea Domnului* - ceea ce redeschide dosarul acestei capodopere, cu precizarea din start că varianta cunoscută are marele avantaj al sonorităţilor familiare ascultătorilor timpurilor noastre, cele iniţiale trimiţându-se la caracteristicile cântărilor arhaice din manuscrisele putnene.

Cronica lui Ilarion Cocişiu de la începutul anului 1948 aprecia valoarea oratoriului de Paşti, „ca fond şi formă superior (...), ridicându-se alături de modelul lui Bach şi Händel”. Tot mai multe semnale din lumea occidentală vin să confirme judecata criticului făcută în urmă cu peste şase decenii.

Cele două recente lucrări amintite, consacrate compozitorului, purtând – nu ştim dacă voit sau involuntar - titluri foarte apropiate, au apărut aproximativ în aceeaşi perioadă - *Paul Constantinescu – Corespondenţă, scrisori şi portrete,* realizată de Sanda Hîrlav – Maistorovici[10] şi *Paul Constantinescu – Corespondenţă şi alte documente*, realizată de Al. I. Bădulescu şi Nicolae Dumitrescu[11] şi se înscriu între valoroasele realizări muzicologice din ultima vreme şi însemne de preţuire a eminentului omagiat, înlesnind cunoaşterea multor detalii din activitatea creatoare a muzicianului. Sunt adunate între copertele celor două cărţi, în aproximativ 200 de pagini ale celei dintâi şi în aproape 440 de pagini ale lucrării secunde amintite, **documente de o importanţă deosebită pentru urmărirea destinului creator al muzicianului,** ce se apropie tot mai mult, cu trecerea timpului, de steaua geniului enescian, prin lărgirea şi aprofundarea orizontului deschis de fiul Livenilor, mai ales în ceea ce priveşte legăturile cu creaţia populară şi cu cea de factură bizantină, specifice spiritualităţii româneşti.

Aşa cum arată în prefaţa citată muzicologul Viorel Cosma, documentele originale, scanate şi transcrise, dau posibilitatea de a „pătrunde în intimitatea omului”, ele oferind „portretul nefardat al unui

artist", reconstituit pe baza unor amintiri şi documente, „peste care timpul, ce se scurge nemilos, le va ascunde în anonimat" dar şi şansa salvării unor „lucrări încă necântate şi netipărite".

Cea de-a doua carte ce face obiectul prezentului demers acordă prioritate documentelor oficiale, importante pentru cei care mai au rezerve legate de ancorarea puternică a compozitorului în orizontul spiritualităţii româneşti şi ortodoxe, precum şi unei părţi a fondului epistolar, îndeosebi a scrisorilor primite de Paul Constantinescu şi de văduva Marica, după dispariţia prematură a muzicianului, dar şi unor programe sau documente vizând tratative pentru manifestări concertistice cu lucrările compozitorului ploieştean - la loc de cinste putând fi citat *Byzantinisches Weihnachtoratorium.*

În schimb, **prima este consacrată corespondenţei lui Paul Constantinescu** cu diferiţi destinatari, mai precis scrisorilor trimise de muzician, compartimentate astfel: prima parte rezervată textului epistolar propriu-zis, urmat de facsimile în sepia ale unor documente şi de desene datorate lui Paul Constantinescu reprezentând muzicieni ai epocii, români şi străini şi ilustrând o altă direcţie creatoare a muzicianului.

La această carte trebuie subliniată îndepărtarea îngrijitoarei de modalitatea practicată în primul său volum, citat mai sus, modalitate identică celei utilizate de autorii următoarei cărţi, aici ea impunându-şi **respectarea normelor consacrate de tradiţia restituirii epistolare**, prin prezentarea unei fişe orientative, privind destinatarul, locul şi data, forma de prezentare (manuscris, dactilogramă etc), limba, sursa, dacă a fost sau nu publicată şi tradusă - date care înlesnesc interpretarea corectă a documentelor, norme eludate de ceilalţi doi îngrijitori.

Desenele/ caricaturi precizează numele celui reprezentat în trăsături de creion, definitorii (multe figuri nefiind cunoscute unor cititori), fondul în care se găseşte originalul lor, necesar celor care doresc să aprofundeze anumite aspecte ale acestei activităţi mai puţin cunoscute a artistului multilateral Paul Constantinescu, deopotrivă muzician, literat şi artist plastic.

De asemenea, trebuie reliefată, pe lângă prezentarea în sepia a figurilor desenate, cuprinderea unui număr sporit de „personaje", unele din spiritualitatea românească şi care lipsesc din cealaltă carte (pianistul Radu T. Constantinescu, violonistul Dimitrie Dinicu, violonistul Ion Voicu, Ioan D. Chirescu, Achim Stoia etc), sau europeană (Dimitri Kabalevski, Václav Dobiáš, Harald Saeverud, Pancio Vladigherof ş. a.).

Realizatoarea volumului adaugă un indice de nume, care înlesneşte cititorului orientarea rapidă în universul cărţii, instrument

care nu lipseşte nici din cartea lui Al. Bădulescu şi Nicolae Dumitrescu, unde se face loc, în schimb, unui album de fotografii reprezentative.

Autorii antologiei secunde de texte, documente, fotografii, scrisori, caricaturi împart cele **227 preţioase documente** în mai multe categorii, integrând multe dintre cele ce au stat la baza excelentei monografii realizată în urmă cu aproape o jumătate de secol, de muzicologul Vasile Tomescu, prezentate aici în bună parte în forma integrală şi incluzând altele inedite din arhiva dăruită de soţia muzicianului, lui George Breazul, donată, la rândul ei, Uniunii Compozitorilor, sau din arhiva casei memoriale, a cărei „istorie" transpare din paginile cărţii precum şi a fondului Ion şi Ilinca Dumitrescu.

Lor se adaugă **42 desene, crochiuri şi caricaturi, autoportrete,** chipuri ale celor apropiaţi ca familie, dar şi pe planul activităţilor artistice şi un grupaj de fotografii din care se poate urmări evoluţia muzicianului.

În felul acesta, cartea lui Al Bădulescu şi N. Dumitrescu prezintă un alt mare beneficiu, constând în **întărirea convingerii în virtuţile literare şi plastice ale muzicianului,** caricaturile/ desenele sale trădând un spirit ironic dublat de o bonomie şi o gentileţe proverbiale. Caricaturistul a surprins cu inspirata sa peniţă, elemente definitorii ale figurilor unor muzicieni apropiaţi: Mihail Jora, Dimitrie Cuclin, Ion Dumitrescu, Wilhelm Berger, Constantin Bugeanu, Jean Bobescu, Vasile Tomescu etc.

Lucrarea ne îngăduie descoperirea unor **aspecte necunoscute din viaţa profesorului, compozitorului, academicianului,** dar mai ales a omului Paul Constantinescu, doborât prematur de o boală necruţătoare. Dintre ele ies în evidenţă semnele aprecierii valorii sale profesionale, care l-au recomandat pentru prezenţa la **prestigioase manifestări internaţionale**, cum ar fi participările cu responsabilitatea cuvenită, la festivalurile internaţionale de la Varşovia, Roma, Tbilisi, Erevan, Baku şi Moscova, Congresul Internaţional de Muzicologie de la Viena, Festivalul muzical „Primăvara la Praga", Festivalul „Primăvara caucaziană" ş. a.

Aflăm din carte date despre atenţia de care s-a bucurat, după moartea muzicianului, creaţia sa, la Budapesta, Dresda, Viena, Torino, Ierusalim, Montevideo, Napoli, Paris, despre tratativele de punere în circulaţie europeană, prin concerte, montări şi tipărire, a unor lucrări: *Triplul concert, O noapte furtunoasă, Nunta în Carpaţi, Oratoriul bizantin de Crăciun, Oratoriul bizantin de Paşti – Patimile şi Învierea Domnului* etc.

„Descoperirea” recentă a celor două lucrări inedite ale compozitorului, *Cântarea Basarabei* şi

Moartea eroului – analizate de muzicologul Octavian Lazăr Cosma, într-un pertinent studiu, publicat în anul 1993 - **completează catalogul creaţiei compozitorului,** al cărui destin a fost curmat la numai 54 de ani şi ilustrează atitudinea sa de protest faţă de răpirea provinciei ce purta numele voievozilor întemeietori ai organizării statale a Ţării Româneşti.

Cei doi realizatori ai cărţii au avut în vedere, doar teoretic, ceea ce ei consideră calitatea slabă a unor scanări şi xerografieri de documente, greu de descifrat şi dintre care unora le-au fost eliminate, inexplicabil, semnele apartenenţei la fondul „George Breazul”, pentru că nu au însoţit aceste documente de retranscrieri, traduceri şi detalieri, capabile să scutească cititorul de eforturi considerabile şi de riscurile înţelegerii eronate şi chiar a denaturării sensurilor unora dintre ele. Din păcate, unele traduceri promise în nota asupra ediţiei, au fost date uitării, cititorul urmând să desluşească singur anumite date prezentate în limba germană pe nişte scanări foarte slabe, cu texte ilizibile. Ar fi fost normal ca documentele scanate/ xeroxate să fie însoţite de numerele de inventar şi de precizarea fondului în care pot fi găsite de cei dornici să continue investigările pe documentele originale.

Pot pune la dispoziţia fondului documentar ploieştean şi unor viitoare reeditări şi investigări, trei importante încercări exegetice a creaţiei muzicianului, începute în anul 1997[12] şi continuată în 2001[13] - ce dovedesc sporirea ataşamentului celui ce a dat numele filarmonicii ploieştene - la a cărei ctitorire a contribuit din plin – pentru ceea ce eminentul său dascăl, George Breazul, numea „muzica bisericească străbună”. Este vorba despre prelucrarea polifonică a troparului Paştilor – *Hristos a înviat*...- după melodia tradiţională pe glasul II şi despre *Rugăciunea inimii*, scrisă pentru gruparea religioasă *Rugul aprins,* creaţie aparent surprinzătoare pentru orizontul muzicianului şi care a ajuns în Muntele Athos, prin unul dintre reprezentanţii mişcării spirituale de la Mănăstirea Antim, regretatul părinte nonagenar, Petronie Tănase[14] şi analiza comparată a modului de fructificare a a unor creaţii ale lui Dimitrie Suceveanu în lucrările lui Teodor Teodorescu Gheorghe Cucu şi Paul Constantinecu[15], precum şi rezumatul unei prezentări a profilului muzicianului considerat ctitor al culturii româneşti, făcută la Copenhaga, în anul 1994, publicată ulterior în ţară[16], toate neluate în seamă de lucrările amintite.

Nu se ştie la această vreme dacă realizatorii celor două cărţi consacrate lui Paul Constantinescu, asupra cărora atrage atenţia

prezentul material, s-au „înţeles”, sau este o simplă coincidenţă că **au dat la iveală două instrumente complementare**, chiar dacă titlul lor ar putea lăsa să se creadă că ar fi vorba de un conţinut comun. Elementele comune nu lipsesc, dar ele nu ajung la faza repetării integrale.

De altfel, toate disputele privind „originalitatea” unei crestomaţii de texte şi documente se dovedit neproductive şi în cazul autorului operei *O noapte furtunoasă*. Mai ales în cazul în care este vorba despre o corespondenţă diferită de la un volum la altul, fructificând surse diferite. Trecut printr-o asemenea experienţă regretabilă din partea mea, generată de invidie şi răutate, dovedită cu documente, pot afirma că tendinţele de acaparare egoistă, ori de „sechestrare” a unor subiecte sau teme, a căror exhaustivitate nu poate fi garantată, din cauza penuriei de date şi a unghiului de vedere de abordare diferit, nu s-au dovedit decât păguboase nu numai pentru acuzator şi acuzat dar mai ales pentru „obiectul” unor asemenea demersuri. Oricum o corelare a celor trei antologii de texte ar fi ajutat la evitarea unor repetări, dar mai ales a unor inexactităţi şi ar fi sporit statutul ştiinţific al cărţilor.

Subscriu fără nici-o rezervă la formularea autorului monografiei muzicianului, din urmă cu peste 40 de ani, privind perspectivele şi necesitatea înscrierii lui Paul Constantinescu „în Pantheonul marilor valori date de poporul român culturii universale”.

Cele două cărţi apărute între anul centenarului naşterii muzicianului şi cel al semicentenarului trecerii la cele veşnice constituie alte „biografii paralele”, mai bine zis „o treaptă” - vorba poetului – una dintre acelea ce trebuie urcate, pentru a reconstitui dimensiunile reale ale creatorului poemului coral *Mioriţa,* a celor *4 Madrigale pe versuri de Mihai Eminescu*, a *Nunţii în Carpaţi*, a *Nopţii furtunoase*, a *Simfonietei* şi *Simfoniei ploieştene,* a *Liturghiei psaltice* şi a monumentalelor oratorii bizantine.

Parcurgând preţioasele documente ale cărţilor, am putea spune împreună cu Geo Bogza, ascultând acelaşi *Triplul concert*: „Plecat dintre noi, muritori, într-o duminică, Paul Constantinescu s-a întors iarăşi între noi, nemuritor, în duminica următoare: «Şi tremură brazii/ Mişcând rămurelele,/ Căci noaptea de azi-i/ Când scânteie stelele…»

NOTE BIBLIOGRAFICE

1 - Cosma, Octavian Lazăr – *De la „ferocitate şi stupiditate”... la „ostilitate tăcută”...;* în: *Muzica,* Bucureşti, An XX, nr. 2 /78), iulie – septembrie 2009, pp. 23 – 39.
2 - Voicu Arnăuţoiu Raluca – *Paul Constantinescu Biografii paralele*; în *Muzica,* Bucureşti, An XX, nr. 2 /78), aprilie – iunie 2009, p. 63.
3 - Tomescu, Vasile – *Paul Constantinescu,* Bucureşti, Editura muzicală, 1967.
4 - Constantinescu, Paul – *Despre „poezia” muzicii,* Argument, notă asupra ediţiei, transcrierea textelor, note şi comentarii: Sanda Hîrlav – Maistorovici, Ploieşti, Editura Premier, 2004.
5 - Ionaşcu, Stelian – *Paul Constantinescu şi muzica psaltică românească,* Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2005.
6 - Constantinescu, Paul – *Piese pentru pian*, Prefaţă, note introductive şi îngrijire text muzical Sanda Hîrlav – Maistorovici, Bucureşti, Editura muzicală, 2009.
7 - Constantinescu, Paul – *Piese pentru pian,* CD, ISBN 978 – 973 – 740 – 120 – 5, editat de Asociaţia Culturală „Paul Constantinescu” şi Editura Premier, Ploieşti, 2009.
8 – Bădulescu, Al. I. şi Dumitrescu, Nicolae – *Ploieşti – Viaţa muzicală de ieri şi de azi,* Ploieşti, Editura Karta – Graphic, 2008.
9 – Vasile, Vasile - *Integrarea muzicii bizantine în creaţia enesciană,* în: *Biserica Ortodoxă Română,* Bucureşti, An CXXII, nr. 9 – 12 septembrie – decembrie 2004, pp. 645 – 660; republicat integral în: *Glasul Bucovinei*, Cernăuţi – Bucureşti, Institutul cultural Român, An XII, nr. 1/2005, nr. 45, pp. 76 – 96 şi în formă completă în: *Teologie şi viaţă,* Iaşi, An XIII (LXXIX), nr. 1 – 6, ianuarie - iunie 2005, pp. 347 – 370, apoi în: *Byzantion Romanicon*, vol. VII, Universitatea de Arte George Enescu Iaşi, 2007, pp. 222 – 243; şi în: *Volum omagial Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu la 70 de ani,* Bucureşti, Editura *Basilica,* 2010, pp. 150 - 178;
10 - *Paul Constantinescu – Corespondenţă, scrisori şi portrete, cuvânt înainte, notă asupra ediţiei, transcrierea textelor, note şi comentarii:* Sanda Hîrlav – Maistorovici, Bucureşti, Editura muzicală, 2009.
11 - Paul Constantinescu – *Corespondenţă şi alte documente*, ediţie îngrijită, adnotată şi comentată, studiu introductiv de Al. I. Bădulescu şi Nicolae Dumitrescu, cuvânt înainte: Viorel Cosma, Ploieşti, Editura Karta – Graphic, iunie 2009.

12 - Vasile, Vasile - *Istoria muzicii bizantine şi evoluţia ei în spiritualitatea românească,* Bucureşti, Editura Interprint, vol. II, 1997, pp. 257 – 258.
13 - Vasile, Vasile - *Muzica religioasă în creaţia lui Paul Constantinescu;* în: *Analele Universităţii din Craiova,* Seria Teologie, Anul VI, nr. 8/2001, pp. 25 – 33.
14 - Vasile, Vasile - *Tezaur muzical românesc din Muntele Athos*, vol. III, volum achiziţionat de Uniunea Compozitorilor şi Muzicologilor, în curs de apariţia la Editura muzicală;
15 - Vasile, Vasile – *Creaţia lui Dimitrie Suceveanu – sursă de inspiraţie pentru muzica românească a sec. XX;* în: *Byzantion, Iaşi, Academia de Arte „George Enescu,* 1996, pp. 158 – 183.
16 - Vasile, Vasile – *Paul Constantinescu (1909 – 1963),* în: *Academica,* Bucureşti, An IV, nr. 4 (40), ianuarie 1994, p. 17 şi 20.